

ששת ה־F של המהגרים החדשים: סגנון החיים של נוודים דיגיטליים ישראלים

ורדה קצאור, ג'קי פלדמן וניר אביאלי
המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

תקציר

נוודות דיגיטלית היא סגנון חיים המשלב עבודה מרחוק עם ניידות גאוגרפית מתמשכת. מדובר בבני מעמד מהגרים גלובלי חדש אשר נתפסים כגילום קיצוני של האדם הקוסמופוליטי והאינדיווידואליסט בעידן הפוסט־מודרני. על בסיס עבודת שדה אתנוגרפית שנערכה בשנים 2021–2022 בכפר נוודים דיגיטליים בקיבוץ מורן שבגליל בשילוב עם אתנוגרפיה דיגיטלית אנו טוענים שלנוודים דיגיטליים ישראלים, למרות השתייכותם המוצהרת לקהילה גלובלית, ישנם מאפיינים תרבותיים ייחודיים. המאמר מאורגן סביב מה שאנו מכנים 'ששת ה־F של הנוודות הדיגיטלית הישראלית': Fantasy, FOMO/FOGO, FIRE, Freedom, Familiarity ו־Fluidity-Fixity. שלושה מהמאפיינים מתוארים גם בספרות כמאפיינים של הנוודים הדיגיטליים בכלל, ואותם נציג בקצרה בחלק הראשון של המאמר. בהמשך נדון בכל המאפיינים אשר זיהינו במחקר כמאפיינים את הנוודים הדיגיטליים הישראלים: חלקם הם נגזרת ישירה של המאפיינים הגלובליים, אחרים עברו התאמה, וחלקם ייחודיים וקשורים לזהות הלאומית והתרבותית הישראלית. סיפורי המסע של הנוודים הישראלים מעידים על חשיבותה של הזהות הלאומית הישראלית עבורם. מאמר זה מאתגר לפיכך את הנטייה לראות בנוודים דיגיטליים קבוצה חברתית חדשה וייחודית בעלת מאפיינים אוניברסליים וקוסמופוליטיים, מצביע על הדמיון בינם לבין סוגי מהגרים אחרים ומדגיש את המאפיינים הזהותיים־לאומיים הייחודיים של הנוודים הדיגיטליים הישראלים.

מילות מפתח: נוודים דיגיטליים, הגירה חדשה, אתנוגרפיה דיגיטלית, זהות לאומית, זהות קוסמופוליטית.

מבוא

נוודים דיגיטליים (Digital Nomads) הם אנשים שבחרים לנצל את השחרור המרחבי שמאפשר להם השימוש בטכנולוגיות דיגיטליות ולעבור לחיות חיי נדודים קבועים, המשלבים עבודה ומעברים תכופים בין מדינות. אנשים אלה אוחדים בתפיסת עולם אינדיווידואליסטית (Woldoff & Litchfield, 2021) וקוסמופוליטית (Mancinelli, 2020), המעצבת זהות אוניברסלית (כאזרחי העולם) החורגת מגבולות לאומיים, ומאמצים סגנון חיים המטשטש את הגבולות שבין עבודה, פנאי ותיירות (Reichenberger, 2018).

נוודות דיגיטלית היא צורה חדשה של הגירת עבודה ממוקדת סגנון חיים, אשר מייצגת שלב חדש בהתפתחות הניידות הגלובלית (Polson, 2019), שהיא תופעה המוגדרת כהיפר-מוביליות תרבותית של אנשים הבוחרים באורח חיים של תנועה גלובלית מתמדת תוך התנתקות מטריטוריה קבועה, ויצירת זהות דינמית (D'Andrea, 2007). על פי נתוני האתר המוביל *Nomads* (<https://nomads.com>) רוב הנוודים הדיגיטליים הם גברים לבנים, בני דור המילניום, רווקים, אקדמאים ופריילנסרים, המנצלים את מה שמכונה "גאו-ארביטראז'": הפערים שבין שכר מערבי גבוה יחסית לבין חיים במקומות שבהם עלות המחיה נמוכה. לכן, בניגוד למודל ההגירה הקלאסי (Lee, 1966), נוודים דיגיטליים בוחרים לעבור דווקא ממדינות עשירות ויציבות למדינות פחות בטוחות או מפותחות טכנולוגית, במטרה לשפר את איכות חייהם (Woldoff & Litchfield, 2021). כך נוצר סטטוס חברתי חדש של "מהגרי עילית" (Woldoff & Litchfield, 2021, p. 21), אשר הופך את הנוודות לאורח חיים נחשק ונוצץ (Polson, 2019). להתפתחות המעמד, שסמל המפתח (Ortner, 1973) שלו הוא המחשב הנייד, יש גם השלכות תרבותיות וגאופוליטיות (Bozzi, 2020). לדוגמה, מדינות רבות מציעות לנוודים דיגיטליים אשרת שהייה מיוחדת, המעניקה להם אפשרות לעבוד והקלות במס.

ניצני הנוודות הדיגיטלית הופיעו בשנות התשעים של המאה ה-20, בד בבד עם התפתחות האינטרנט. באותן שנים התפרסמה גם ספרות שחזתה את התופעה, כמו הספר *Digital Nomads* (Makimoto & Manners, 1997). התופעה צברה תאוצה ופופולריות מאז תחילת העשור השני של המאה ה-21, כתוצאה מהתפתחות קהילות וירטואליות ופיזיות (Schlagwein, 2018), מהפיכת העבודה מרחוק לדבר שבשגרה, בין היתר בעקבות מגפת הקורונה (Hermann & Paris, 2020), ומפיתוחים דיגיטליים כגון אפליקציית זום. גורם מאיץ נוסף הוא התפתחות כלכלת החלטורה (gig economy), המעודדת עבודות אוניליין, זמניות וגמישות.

למרות מרכזיותה של התופעה, חקר הנוודות הדיגיטלית הוא חדש והמחקר האנתרופולוגי בתחום עדיין מצומצם. עד כה מרבית עבודות השדה נעשו במוקדים פופולריים כמו תאילנד ובאלי שבאינדונזיה, וההתייחסות לנשואי המחקר הייתה כאל בני מעמד גלובלי – כשכבה חברתית של אנשים שחולקים מאפיינים דומים, בלי לחקור הבדלים תרבותיים וחברתיים בין הנוודים מקבוצות לאום שונות (Mancinelli, 2020; Woldoff & Litchfield, 2021). ייחודו של המחקר הנוכחי הוא בשאיפתו לבחון, באמצעות המסגרת התיאורטית של בורדייה (Bourdieu, 1984), את התהליכים שבאמצעותם נוודים דיגיטליים ישראלים מבנים את מעמדם המבודל, ולחקור את המאפיינים והאתגרים הייחודיים של אורח חייהם. המחקר נעשה בשנים 2021–2022, בשיא מגפת הקורונה, ואחד האתגרים המתודולוגיים בעשייתו היה מציאת שדה מחקר למפגש ולימוד על חוויות הנוודות של נוודים דיגיטליים ישראלים שאמורים לשהות בחוץ לארץ. המחקר יצא לפועל בזכות שתי תופעות ייחודיות, אשר גם הפכו לזירותיו: הקמת כפר נוודים דיגיטליים בקיבוץ מורן שבנגלי (תמונה 1), שבו התרכזו נוודים דיגיטליים

שעשו לארץ בשל המגפה, וקהילת הפייסבוק 'נוודים דיגיטליים ישראל' (<https://www.facebook.com/groups/dnIsrael>), שהפכה למוקד שיח חשוב בין נוודים ישראלים בארץ ובחו"ל.

תמונה 1. נווד דיגיטלי בכפר הנוודים הדיגיטליים בקיבוץ מורן, אפריל 2021 (צילום: ורדה קצאור).

במאמר זה נצביע על מאפייני העיקריים של סגנון החיים של נוודים דיגיטליים ישראלים ונראה כיצד הוא מתכתב עם האופן שבו הם נתפסים בספרות ועם תפיסתם העצמית הקוסמופוליטית והאינדיווידואליסטית. חקירה אתנוגרפית זו תבקש לאתגר את התאוריה הרואה בנווד המודרני גילום מובהק של הקוסמופוליטיות והמודרניות המאוחרת (באומן, 2007; Salazar, 2016), ותציע תובנות חדשות לגבי יציבותם של מאפיינים חברתיים-לאומיים המיוחסים לחברה הישראלית, כגון קהילתיות, משפחתיות, סולידריות ופטריוטיות (אלמוג ואלמוג, 2016; בן אשר, 2019), בעידן של תרבות דיגיטלית גלובלית ועל-לאומית לכאורה.

לאחר סקירת מאפייני הנוודות הדיגיטלית הגלובלית נציג את ששת המאפיינים המייחדים את ה-נוודים הדיגיטליים הישראלים שנמצאו במחקר זה: Fluidity-Fixity, Fantasy, FOMO/FOGO, FIRE, Freedom, Familiarity-1. נבקש לטעון כי מאפיינים מסוימים הם ביטוי ישיר של המאפיינים הגלובליים המתוארים בספרות, ואילו אחרים עברו התאמה לתפיסות ולצרכים של הנוודים הדיגיטליים הישראלים או שהם ייחודיים וקשורים לזהותם הלאומית והתרבותית. הדיון יתמקד במתח שבין הממד ההצהרתי, אשר מדגיש קוסמופוליטיות ועל-לאומיות, לבין החיפוש בפועל אחר שייכות לאומית והרצון לשהות בקרב קבוצת דומים. בעקבות אירועי 7 באוקטובר נבחנה מחדש תקשורת הגולשים בקבוצת הפייסבוק הישראלית, ובפרק הדיון יוצגו גם ממצאים ראשוניים אשר מצביעים על תופעה שאנו מכנים "התנפצות הבועה הקוסמופוליטית".

המחקרים המוקדמים על נוודות דיגיטלית והכתבות שסיקרו אותה היו שבויים בדימוי האטרקטיבי של התופעה וחסרה בהם גישה ביקורתית והתעמתות עם המציאות, לדוגמה אותם תיאורים מעוררי קנאה כגון "להשתרע על חוף הים עם הלפטופ על הברכיים [...] וכשסיימת לעבוד אתה פשוט מחליף את הלפטופ במוחיתו" (Mattila, 2022). מחקרים מאוחרים יותר עוסקים גם באתגרי הנוודות, אך נושאים רגישים כגון פחדים, זוגיות, משפחתיות וזהות לאומית נדונו מעט, אם בכלל. מחקר זה מבקש לגשר על פער זה בשיח האקדמי על ידי התעמקות בהיבטים שעדיין לא נחקרו די, ובראשם שאלת הזהות הלאומית.

מאפייני הנוודות הדיגיטלית: זהות נזילה, חופש, כסף וקשרים רופפים

ניידות היא מהות הנלווה לזיזיה (Salazar, 2016), והוגים חזו כי במרוצת השנים תיווצר אליטה נוודית חדשה שתציג את המודרניות המאוחרת ואת הקדמה הטכנולוגית (Attali, 1991; Makimoto & Manners, 1997). זו, לטענת החוקרים, נקמת הנוודות ב"מודרניות המוצקה", שאופיינה ביציבות וסדר קבוע, ואילו כעת דווקא הקטן, הקל והנייד מייצג שיפור וקדמה (באומן, 2007, עמ' 11). לכאורה הנוודות הדיגיטלית היא אכן גילום של ה"מודרניות הנזילה", שבה שום דבר אינו מוצק, קבוע או יציב וחשיבותו של המרחב הולכת ודועכת (באומן, 2007). הדה־טריטוריאליזציה במודרניות המאוחרת מביאה לניתוק הקשר החד־ערכי בין מדינת הלאום לזהותם של הנוודים (Appadurai, 1990), שכן הזהות אינה קבועה יותר (Bauman, 1996) והיא מאבדת את מיקומה הגאוגרפי (Rosa, 2013). הוגים אחרים ניבאו את ירידת כוחה של מדינת הלאום במודרניות המאוחרת ובעידן הנוודות (Makimoto & Manners, 1997; Salazar, 2016) ואף זיהו את הניתוק ממדינת הלאום כגורם מחבר בין הנוודים הנלווים (D'Andrea, 2007), שכן זהות קוסמופוליטית ואינדיווידואליסטית מעוררת שאלות כגון "מי אני?" במקום את השאלה "מי אנחנו?", הנוגעת בלאומיות (Beck, 2008).

בעידן המאופיין בגמישות, בדינמיות וברצון בסיפוקים מיידים, החופש, ובעיקר חופש הבחירה (באומן, 2004), הוא מוטיב בולט בשיח העוסק בנוודות דיגיטלית. נוודים דיגיטליים שואפים לחופש גאוגרפי, מקצועי ואיש, ולכן מביעים חוסר שביעות רצון מהמגבלות שבמבנה שוק העבודה המסורתי ומתנערים מהציפיות ומהערכים בבית (Reichenberger, 2018). עבורם היעד הגאוגרפי חשוב פחות מהחוויה האישית, ולפיכך הנסיעה היא לא מוכוונת יעד אלא "חוויה ממוקדת אישי" (Mancinelli, 2020, p. 418). תפיסת עולם זו מקדשת את האינדיווידואל והופכת את החברה לשולית (Woldoff & Litchfield, 2021, p. 80).

נוודים דיגיטליים מפתחים אסטרטגיות ליצירת תחושת בית ארעי (D'Andrea, 2007), המוגדר על ידי יחסים חברתיים ולא על ידי מיקום גאוגרפי (De Loryn, 2022). כך, אף שיש כאלה שנודדים בגפם ("solo travelers"), יש שבחרים לחלוק חללי עבודה משותפים (coworking) או לגור באופן זמני במרחבי מגורים משותפים (colivings). במרחבים אלה נוצרים לא אחת מאפיינים ניאור־שבטיים כמו תחושת חברות, טקסים ופעילויות של תרומה לקהילה (Von Zumbusch & Lalicic, 2020). יש חוקרים הרואים בקהילות שנוצרות במרחבי המגורים המשותפים עדות לקשר המבוסס על סגנון חיים, אשר מחליף חיבורים אחרים כגון זהות לאומית (Orel, 2019; Thompson, 2019b; Wang et al., 2018). וולדורף וליטצ'פילד כינו את התופעה של נוודים דיגיטליים המגיעים לבאלי במטרה לתור אחר קהילות של אנשים כמותם "פרדוקס גן העדן" (Woldoff & Litchfield, 2021, p. 75), ותהו על הצורך של אותם אינדיווידואליסטים ליצור קשרים חברתיים אינטימיים דווקא במקום שבו תחלופת האנשים כה גבוהה.

הגישה הכלכלית להגירה מניחה כי ההחלטה להגר מקורה בשאיפה הרציונלית למקסם את ההכנסה (Shaw, 1975). הנחה זו מוצאת ביטוי בספרו הפופולרי של טימותי פריס 'ארבע שעות עבודה בשבוע' (Ferriss, 2009), שבו מכונים הנוודים הדיגיטליים "העשירים החדשים", דימוי שטופח ברשתות החברתיות בייצוגים ויזואליים כגון וילות, בריכות וערמות של מזמנים. אולם תפיסה זו לא משקפת בהכרח את גישתם של הנוודים הדיגיטליים, משום שיש ביניהם אשר ויתרו על תחושת הביטחון הכלכלי בעבור ערך החופש (Woldoff & Litchfield, 2021), ומשום כך לא פעם מעמדם החברתי־כלכלי הופך נמוך יותר בהשוואה לבני גילם במדינות המוצא (Thompson, 2019b).

הנוודים הדיגיטליים נקלעים למה שקוק מכנה "מלכודת החופש" (Cook, 2020) – אותה אחריות ומשמעת אישית שמתפתחת במטרה להבטיח את אורח חייהם החופשי. רוב הנוודים, במיוחד בשלבים המוקדמים, חווים לחץ כלכלי בעת פיתוח העסק וההסתגלות לאורח החיים החדש (Brusseau, 2022; Reichenberger, 2018). לחץ זה גורם להם להתנהג כמכורים שאינם מסוגלים להתנתק מהמחשב, מקור פרנסתם (Kuzheleva-Sagan, 2016). המחשב הנייד הופך לסמל דו-משמעי: מצד אחד הוא מייצג חופש וניידות, ומן הצד האחר הוא מעגן אותם בחיבוריות קבועה (Bozzi, 2020). לפיכך חוקרים טוענים שאורח חיים זה הוא לא מרד אמיתי במערכת הארגונית הממוסדת, שממנה הנוודים הדיגיטליים מבקשים לכאורה להימלט, אלא זהו אורח חיים המבטא אתוסים ניאוליברליים של יזמות, האקריות וקפיטליזם (Cook, 2020; Green, 2020; Mancinelli, 2020; Thompson, 2019b).

רוב הנוודים הדיגיטליים יוצאים לדרך בגפם (Bozzi, 2020) ומתמודדים עם תחושת בדידות (Cook, 2020). בהקשר זה עולה השאלה: כיצד אפשר לקיים זוגיות כשאוחזים בתפיסה של שחרור וחוסר מחויבות ונמצאים בתנועה מתמדת, ומנגד – מהם "חיי חלום" ללא אהבה וזוגיות? באומן (Bauman, 1996; 2007) כתב על הנטייה להפוך את הקשרים האנושיים לארעיים, ואילו אווה אילוז (2020) כותבת בספרה 'סופה של אהבה' על "הבחירה השלילית": ההימנעות ממחויבות ומיחסים בשם החירות והמימוש העצמי (עמ' 31). אחד המאמרים היחידים שפורסמו עד כה על חיי האהבה הנוודיים (Thompson, 2019a) עוסק במתח שבין קיום מערכות יחסים לבין אורח החיים הנוודי ובקשרים קצרי המועד שנוצרים באמצעות שימוש ביישומי היכרות מבוססי מקום, אשר מעודדים יצירת קשרים עם בני זוג עם מאפיינים דמוגרפיים דומים. בניגוד לטענה כי יישומי היכרות אלו מותירים את הנוודים הדיגיטליים בתחושת בדידות וניתוק חברתי (Thompson, 2019a), יזמי אפליקציית ההכרות 'nomadsoulmates' (<https://nomadsoulmates.com>) טוענים כי נוודות וזוגיות יכולות לדור יחדיו. עם זאת, זוגיות נוודית נתפסת כהימור, כשהמושג "סיר לחץ" משמש לתיאור המתחים האופייניים לזוגות נוודים החולקים חיים משותפים וניהול קריירה לאחר היכרות קצרה, ומעיד כי גם מציאת בן/ת זוג לא מהווה סוף לאתגרים בתחום הזוגיות (Betuel, 2021).

הספרות מציגה את הפרדוקסים המאפיינים את הנוודות הדיגיטלית – בחירה באורח חיים אינדיבידואליסטי לצד חיפוש אחר קהילה; תדמית נוצצת לעומת מציאות כלכלית מאתגרת; והקושי לקיים קשרים אינטימיים יציבים במסגרת חיים המאופיינים בתנועה ממקום למקום ובחוסר מחויבות. במאמר זה נבחן כיצד פרדוקסים אלה באים לידי ביטוי בסגנון החיים של הנוודים הדיגיטליים הישראלים, אם בכלל, ונצביע על המשכיותם של קשרים משפחתיים, שבטיים ולאומיים.

המחקר

המחקר הנוכחי בוחן את הבניית סגנון החיים של נוודים דיגיטליים ישראלים. מכיוון שמדובר בתהליך דינמי, המושפע מאינטראקציות אנושיות (Bourdieu, 1984), המתרחשות במקרה זה "בעולם מעורב שבין הזירות החברתיות באונליין ובאופליין" (Mancinelli, 2020, p. 6), שולבה במחקר עבודת שדה אתנוגרפית עם נטנוגרפיה – שיטת איסוף נתונים וניתוחם המיישמת עקרונות אתנוגרפיים במרחב המקוון (Kozinets, 2015). שיטה זו שימשה גם במחקרים אחרים בנושא (Mancinelli, 2020; Woldoff & Litchfield, 2021).

המחקר נעשה בכפר הנוודים הדיגיטליים שבקיבוץ מורן, אשר הוקם בנובמבר 2020 בעקבות מגפת הקורונה. הכפר נתן מענה לנוודים דיגיטליים שחיפשו חללי עבודה ומפלט מהבידוד והניכור אשר חשו בזמן הסגרים. בתקופת פעילותו של הכפר (נסגר בשנת 2022) חלפו בו מאות אנשים, ובכל נקודת זמן שהו בו 25–30 דיירים שעבדו בחללים משותפים, בישלו, אכלו ובילו יחד (תמונות 2–4).

המחקר בכפר סיפק גם הזדמנות לרכוש את אמונם של הנוודים הדיגיטליים, לשמוע על חוויות הנוודות בעולם ולעמוד על המתחים שבין הדימויים ברשתות החברתיות למציאות בשטח. יש אשר יראו בשם הכפר 'כפר הנוודים הדיגיטליים' אוקסימורון, בגלל הניגוד בין אורח החיים האינדיווידואליסטי שהנוודים מבקשים לאמץ לעצמם לבין אורח החיים השיתופי שמיושם בפועל. עם זאת, התופעה של אינדיווידואליסטים קוסמופוליטיים אשר בוחרים לחיות בקהילת דומים להם מוכרת בקרב נוודים דיגיטליים ואף תועדה ונחקרה, כפי שהוסבר לעיל, ולכן מצאנו את הכפר מתאים לביצוע עבודת השדה.

תמונות 2–4 (מימין לשמאל). מהווי הכפר במורן: עובדים, מבשלים, חוגגים, מאי 2021 (צילום: ורדה קצאור).

המחקר האתנוגרפי נעשה על ידי הכותבת הראשונה במשך מספר שבועות בין אפריל 2021 למרץ 2022 וקיבל את אישורם של הדיירים ושל ההנהלה. לשם כך שהתה הכותבת בכפר, ערכה תצפית משתתפת וראיונות עומק חצי מובנים (Bernard, 2006) עם דיירים ועם מנהלי הכפר, ניהלה יומן שדה מפורט ועקבה אחר קבוצת הווטסאפ של החברים (שפעלה גם לאחר סגירת הכפר). ראיונות נוספים נערכו בכנס נוודים שנערך באוגוסט 2021 בתל אביב ובשיחות זום עם נוודים ששהו בחו"ל. סך הכול נערכו 27 ראיונות עומק, כולם עם נוודים דיגיטליים שהתנסו במשך חצי שנה לפחות באורח חיים נוודי בחו"ל (כולל אלו שרואיינו בכפר).

רוב המרואיינים היו ילידי ישראל, רווקים, צעירים בשנות השלושים לחייהם (למעט שניים בשנות השישים), אשכנזים, פרילנסרים וחילוניים. מרבית המשתתפים הם במקור מהפריפריה הגאוגרפית והחברתית-כלכלית שמחוץ למרכזי המטרופולין (לרבות קיבוצים, עיירות פיתוח והתנחלויות). מבין המשתתפים, 16 הם גברים ו-11 נשים. הראיונות כללו שאלות על חוויות הנוודות, מוטיבציות, משמעויות, דימויים ונורמות, חיי היום יום הנוודי ומאפייני סגנון החיים שעלו מהספרות. הראיונות הוקלטו ותומללו. כל המרואיינים חתמו על טופס השתתפות במחקר ושמותיהם שונו על מנת למנוע פגיעה בפרטיותם.

גם המוקד הנוסף של המחקר, קהילת הפייסבוק 'נוודים דיגיטליים ישראל', שבה מתקיים רוב השיח של הנוודים הישראליים, הוא תופעה ישראלית ייחודית, המנוגדת לכאורה לרוח הנוודות הקוסמופוליטית. את הקבוצה הקים נמרוד (דון) קיכל בפברואר 2018, והוא מנהל אותה גם היום. כאשר פרצה מגפת הקורונה מנתה הקהילה כ-7,000 חברים, ושלוש שנים אחר כך, ביוני 2023, היו בה 42,800 חברים, רובם נוודים בפועל וחלקם עדיין חולמים ומקבלי השראה. ייחודה של הקבוצה הוא בהיותה מבוססת לאום (ישראל) ושפה (עברית). כמו כן, היא לא ממוקדת במרחב גאוגרפי מסוים, בניגוד לקבוצות נוודים דיגיטליים אחרות (למשל, London Digital Nomads). בידיעת מנהלי הקהילה נערך מינואר 2021 ועד ספטמבר 2022 מעקב שוטף אחר הפעילות והדיונים בקבוצה. הפעילות בזירה הדיגיטלית נעשתה בגישה של התבוננות (לא פעילה) בתכנים הזמינים, איסופם ושאיילת משתתפים שאלות רטרופקטיביות על עמדותיהם וחוויותיהם (Hine, 2017). מבין כלל הפוסטים שנכתבו בתקופה זו נשמרו ונותחו 350 פוסטים ששיקפו את השיח הדומיננטי (בעיקר בקרב נוודים בפועל) ושעוררו דיון וזכו להתייחסות ולתגובות (לפחות מאה לייקים או עשר תגובות). ברשתות החברתיות, הדרך לדעת כי תפסת את תשומת ליבו של האחר היא רק על ידי הבעת תגובה גלויה (Markham, 2007), ולכן יחידת הניתוח במחקר הייתה הדיון, כלומר פוסט והתגובות שהוא עורר (לבאון, 2015).

כדי לשמור על פרטיות המשתתפים, ההתייחסות למרחב המקוון הייתה לפי אותם שיקולי פרטיות ואנונימיות המקובלים במרחב הלא-מקוון (Eynon et al., 2009). לפיכך השימוש בנתונים מהרשת נעשה בעיקר כתוספת לחומר שנאסף במהלך עבודת השדה ונמנענו מציון כל סממן שירמוז על זהות המשתתפים.

ניתוח הנתונים מכל המקורות נעשה בתהליך אינדוקטיבי, בהתאם לגישת התאוריה המעוגנת בשדה (Corbin & Strauss, 2014), והתהליך האנליטי של זיהוי התמות המרכזיות נעשה על פי ששת שלבי הניתוח התמטי של בראון וקלארק (Braun & Clarke, 2022). תהליך זה כלל קידוד ואיתור דפוסים קבועים ותדירים, בדגש על דפוסים שהופיעו בקביעות גם בראיונות וגם במדיה הדיגיטלית.

ניתוח השיח הטקסטואלי, התצפית המשתתפת בכפר הנוודים מורן וראיונות העומק הובילו לאיתור המתחים בין הנכתב והנאמר, לבין הנצפה והנעשה ולגילוי ההיבטים החבויים מאחרי הדימויים המקובלים על הנוודים הדיגיטליים.

ששת ה-F's של הנוודים הדיגיטליים הישראליים

במחקר זוהה סגנון חיים ייחודי, שונה מהפרקטיקות, מהערכים ומהמוטיבציות אשר יוחסו לנוודים הדיגיטליים בספרות המחקר. מאפיינים ייחודיים אלה חושפים את המתח שבין הדימויים וההצהרות על חיי הנוודות לבין הפרקטיקות והחוויות בפועל.

בדומה למלקולם קריק (Crick, 1989), אשר בחן את המתח בין הייצוגים הפשטניים של התיירות למורכבות החברתית והתרבותית שלה, בחרנו לבחון את המציאות הפחות אחידה שמאחורי הדימויים האטרקטיביים של סגנון החיים הנוודי. לאחר ניתוח הממצאים זיהינו שישה מאפיינים של סגנון חיים זה, שאותם כינינו ששת ה-F's של הנוודות הדיגיטלית הישראלית, ואלו הם: (1) Freedom; (2) FIRE; (3) Fears; (4) Fantasy; (5) Fluidity-Fixity; (6) Familiarity.

Freedom

"משמעות החופש בשבילי היא כשאף אחד לא הבוס שלך, לא בחיים ולא בעבודה" (ג'ו, 62, כותב תוכן). ציטוט זה מבטא נאמנה את רצונם של הנוודים בחופש, כידוע גם מספרות המחקר. אנו מבקשים לטעון כי עבור מושאי מחקרנו חופש מהווה גם פרקטיקה של שחרור ממה שמסמלת ה"מודרניות המוצקה" (באומן, 2007): פיקוח ושליטה, עיור, ביטחון תעסוקתי, מחויבויות וציפיות חברתיות. היכולת להתנתק מהמודרניות המוצקה נתפסת כסמל סטטוס, שסממניו הם הסתפקות במועט, הוותק כנוודים ומספר המדינות שבהן שהו.

גם אצל משתתפי המחקר הנוכחי בלטה התשוקה לנדודים ולחופש, ובהתאם לכך – הרצון לעיסוק שמאפשר חופש מרחבי. אלו לוו בתחושות של מיצוי וניכור מהמציאות בארץ. ליטל (37), מתכנתת שהתפטרה מחברה מצליחה) הסבירה: "מיציתי, למה לעבוד כל יום כל היום? יש לי מקצוע שמאפשר לי את החופש". כמו חבריהם הגלובליים, הנוודים הישראלים נוטים לצאת לדרך בלי לתכנן לאן ולכמה זמן: "ללא הגבלה, בין חודש לשלושה בכל מקום [...] מסע לנפש" (גלעד, 30, שיווק דיגיטלי), והשיקולים העיקריים שמנחים אותם הם שיקולים כלכליים ומקצועיים, אזורי זמן וזמינות של תקשורת אינטרנט. עם זאת, ניכר כי הם עשויים לשנות את מסלולם כדי להיפגש עם נוודים ישראלים אחרים, כפי שאמר אלון (37, שיווק דיגיטלי): "היום יותר סביב לפגוש חברים, העיקר זה האנשים".

נוודים דיגיטליים ישראלים מנסים ליצור תחושת בית בכל מקום, גם אם הסנטימנטליות מוכחשת (בעיקר על ידי גברים). וכך, למרות המינימליזם הקיצוני המוכר מהספרות, הם נושאים בתרמילם סממן ישראלי כלשהו שמזכיר להם את שביקשו להתנתק ממנו: תכשיט, כיפה, אבנים, מכתבים, תמונות ועוד, אשר מעניקים להם, לפי עדותם, תחושת בית. כמו כן הם נוהגים לשמר רוטינות כגון הכנת אוכל ישראלי וצפייה בסדרות ישראליות.

מאפיין נוסף הוא שמירה על קשר עם המשפחה, גם כשהיציאה לנוודות נתפסת כמרד במוסכמות ולמרות תחושת האכזבה והביקורת של חלק מהמשפחות, כפי שעולה למשל מדבריה של נועה (39, יבואנית): "להורים קשה. אבא קורא לי צוענייה. הייתי במסלול התמסדות, כולל אירוסין ועזבתי הכול. מנסים לקרקע אותי". בריונות ובעייתיות הייתה התעלמות מעניין הגעגועים למשפחה, ולעיתים קרובות אף התכחשות, ומרבית המשתתפים טענו שהם "לא מתגעגעים": "נהייתי קלה בלהתנתק" (שירי, 37, מורה לעברית). עם זאת, משתתפים אחדים ביטאו געגוע לאחיינים או לנכדים, ונראה כי בשיח הנוודי געגוע ללא מחויבות מלאה נתפס כלגיטימי יותר.

ה־F הראשון שהמשגנו – Freedom – מלמד על דמיון בין נוודים דיגיטליים ישראלים לנוודים אחרים בשאיפתם לחופש. בניגוד לספרות, המתייחסת אל החופש בעיקר כרעיון, כתפיסת עולם וכשאיפה לשיפור עצמי, משתתפי המחקר התייחסו אליו גם כאל פרקטיקה וגם כאל יכולת (נתפסת) להתנתק.

FIRE (Financial Independence Retire Early)

"בגיל 21 קפצה לי מודעה – 'רוצה לדעת איך לעשות מיליון דולר?' מאז שבע שנים ביליתי בקורסים [...] בגיל 40 אולי אבנה וילה כמו שדין בנה בבאלי" (גלעד, 30, שיווק דיגיטלי). ציטוט זה מעיד על הלך הרוח של רבים מהנוודים הישראלים שפגשנו. במחקר הנוכחי בלט השימוש במונח FIRE, שלו כמעט אין אזכור בספרות – השאיפה לעבוד קשה ולחסוך בהווה כדי להתעשר במהירות ולייצר הכנסה פסיבית בגיל צעיר יחסית. למעשה, רעיון ה־FIRE (המאפיין בעיקר עובדי הייטק) הוא הפתרון ללחץ, לדרישה לזמינות תמידית ולמחירי השכירות

הגבוהים, רעיון אשר אומץ על ידי רבים ממובילי הדעה בקהילת הנוודים (Kurutz, 2018).

בועז (39, מערכות מידע) הוא דוגמה למי שחי את ה-FIRE: "אני מתאים את עצמי ליציאה מוקדמת לפנסיה עוד שש שנים, אם לא אעשה השקעות מסוכנות אוכל לעבוד הרבה פחות [...] זה מחייב להיות סופר מחושב עכשיו". ואכן, חלק ניכר מהשיח בכפר וברשת עוסק בכסף ובדרכים להשיגו או למנוע בזבז שלו, והתוכן הממוסד שמועלה על ידי המנהלים בקבוצת הפייסבוק ובכנסי הנוודים עוסק רובו בתחום ה-FIRE. לדוגמה, פוסטים מפתים של בלוגרים מעוררי השראה, המתארים את הגעתם ליעד: "עדכונים מהפנסיה [...] הלכתי לראות כמה בתים שנבנו לאחרונה בבאלי כדי לקבל השראה לבית שאני מתכנן [...] חלאס לחיות בפשרות – תגידו כן! צאו לגלות את העולם" (ד', פוסט, 14 במארס 2022).

למרות שהנוודים הדיגיטליים בוחרים בחופש (freedom), הם בשום אופן שהוא לא נמצאים בחופשה (vacation): רוב הנוודים הדיגיטליים שרואיינו במסגרת המחקר אומנם פרשו משוק העבודה הנורמטיבי, אך הם לא בפנסיה. בשל כך, אף שהם מרבים לנסוע ולבלות, הם מתמודדים ללא הרף עם המתח בין רצונם זה לבין הצורך בפרנסה ונאלצים להתפשר. לדוגמה, הם נאלצים להיות זמינים ללקוחות מכל מקום ובכל מצב: "נדיר שאני לא זמין, ידוע כאחד שתמיד עובד" (אלון, 37, שיווק דיגיטלי), כולל בימי שישי ושבת. למרות השיפור באיכות החיים ("אני חיה כמו מיליונרית"; שרון, 42, שירותי משרד), ניכר כי רובם עובדים קשה, ודווקא טשטוש הגבולות בין עבודה לפנאי מקשה עליהם להיות בחופשה. כך כתב ג' בפוסט בפייסבוק: "אמת שכדאי לכם לדעת על נוודות דיגיטלית ואף אחד לא מספר [...] אנחנו עובדים מעל שמונה שעות ביום" (7 ביוני 2022).

אחת המסקנות של המחקר היא כי למרות השחרור והדבקות בערך החופש, המחויבות האמיתית של הנוודים הדיגיטליים הישראלים היא ל-FIRE, קרי לעסק שיאפשר את אורח החיים החופשי ואת ההתעשרות העתידית. ממצאים אלו דומים למסקנות המוצגות בספרות הבינלאומית בנושא (Cook, 2020; Mancinelli, 2020) ותומכים בהם.

Fantasy (of Finding Your Soulmate)

במחקר מצאנו כי סוגיית הזוגיות תופסת מקום חשוב בחיי הנוודות. עיתים היא טריגר ליציאה לנוודות (בעקבות פרידה), עיתים הסיבה להפסקת אורח חיים זה (כדי להתיישב ולקנן), ובכל מקרה כמעט תמיד נתפסת כאתגר הגדול ביותר שעימו הנוודים הדיגיטליים מתמודדים. בראיונות וברשת גילינו כי לא אחת יש ויתור (לכאורה) על רעיון הזוגיות יחד עם חלום/פנטזיה למציאת זוגיות, ובמקביל מקנן הפחד לאבד את החופש בעקבות כך. אף שעולם הדימויים (בעיקר הוויזואליים) של הנוודות הישראלית מותיר רושם כאילו נוודות וזוגיות יכולות לדור בכפיפה אחת, רק שלושה מבין המרואיינים היו בזוגיות בעת המחקר. המציאות ברוב המקרים מהדהדת את תפיסתם של באומן (Bauman, 1996; 2007) ואילו (2020) לגבי קשרים ארעיים: "כן, קשרים פנים אל פנים בהרבה מקרים הם קצרים וקטועים [...] יש כאן בפירוש כמות על איכות. כי אולי איכות דורשת מחויבות, אטצי'מנט" (דין, 38, פודקאסט Becoming Nomad, אוגוסט 2020).

גם בכפר הנוודים בלט המתח שבין טיפוח הרעיון של זוגיות לבין ויתור עליה לכאורה. מנהל הכפר הסביר: "פגשתי רבים משני המינים שאומרים שלא רוצים משפחה. מצד שני, חיים 'חיי טינדר' וגם צמאים מאוד להיכרויות נורמליות, כמו פעם, שיכלו לחוות בכפר". "ותיקי הכפר טענו כי האווירה במקום משפחתית וכלל

לא מינית, זאת בניגוד לסיפורים רבים שהתגלו על רומנים וסטוצים בכפר וביקורי לילה של גברים בעקבות היכרויות 'טינדר', אך הדברים מתרחשים בשקט ומתחת לפני השטח" (יומן שדה, מורן, ינואר 2022). סיפור שזכה לתהודה רבה הוא על הזוג הראשון שהכיר בכפר והתארס בו. מבחינת המרואיינים יש בו התגלמות של הצלחה זוגית. ההתרגשות הגיעה לשיאים חדשים והנהלת הכפר ראתה באירוע הישג שראוי למנף ואף ניסתה לשכנע את הזוג לערוך את החתונה בכפר. כך, למרות שמדובר באנשי העולם הגדול, פתוחים ונאורים, רומנים לא ממוסדים עדיין מתרחשים בסתר ומה שמואר ומועצם הוא הסטנדרט הבורגני המונוגמי.

סוגיית הזוגיות עוררה התרגשות רבה בכפר לקראת הגעתם של זוג בלוגרים שנחשבו בעבר לזוג המלכותי של הנוודים הישראלים [נפרדו מאז]. דור (34, מתכנת, אחרי פרידה): "אם אפגוש אישה מתאימה אתיישב. הייתי רוצה זוגיות כמו של [אותו זוג], אבל הסיכוי זה כמו לזכות בפיס". באופן דומה, בקבוצת הפייסבוק מתפרסמים יותר ויותר פוסטים המוגדרים "אמיצים" של נוודים המחפשים אחר האחד/ת לזוגיות נוודית משותפת. לרובם מצורפת רשימת תכונות אידיאליות, ובראשן - ישראליות.

ברשת הנטייה היא להציג את סיפורי ההצלחה, ובניגוד למה שעלה בראיונות כמעט שאין התייחסות ל"סיר הלחץ של הזוגיות הנוודית". נראה כי הפתיחות ואורח החיים הנוודי מביאים גם לצורות זוגיות אלטרנטיביות (יחסים פתוחים, פוליאמוריה), אך התגובות בכפר וברשת לפוסטים שעלו בנושא זה בקבוצה העידו על הסתייגות מכך. כמו כן, נוודות להט"בית לא בלטה בשיח וההתרשמות היא שרוב הנוודים מחפשים זוגיות "רגילה".

תופעה מעניינת שיש לתת עליה את הדעת היא שכשליש מבני שיחנו הגדירו עצמם כ"אל-הוריים", כלומר שאין הם מעוניינים בילדים. סוגיה זו לא מוכרת מהספרות וראויה אם כן למחקר נוסף, בעיקר משום נדירותה של התופעה בישראל, בעלת האוריינטציה המשפחתית יותר בהשוואה לשאר העולם (דונת, 2011).

ה-F השלישי - Fantasy - מזכיר אלמנטים שנמצאו אצל תומפסון (Thompson, 2019a), אך בהתאמה לתרבות הישראלית: למרות ההצהרות על הרצון להכיר תרבויות חדשות, רבים סבורים שזוגיות אמיתית יכולה להיות רק עם בני זוג ישראלים, או לפחות "מישהי מהשבט שלנו - יהודייה" (ס', פוסט, 2 בספטמבר 2021). וכך, אצל חלקם לפחות מחלחלת ההבנה שיצטרכו לחזור לישראל כדי למצוא את הנפש התאומה. ענת (36, יזמת), למשל, שבה ארצה למצא זוגיות: "יותר סיכוי שאהיה בזוגיות עם ישראלי: שפה, הומור, תרבות". גם מנהלי קבוצת הפייסבוק עודדו שידוכים "משלנו" באמצעות שרשורי היכרות בקבוצה ויוזמות לספיד דייטים של נוודים ישראלים.

FOMO/FOGO

המאפיינים הנקשרים לנוודות הדיגיטלית הם שמחה, תנועה וצעירות, ואילו פחדים, שהם חלק מהמודרניות הנזילה (באומן, 2007), כמעט שלא מוזכרים בספרות. לעומת זאת, במחקר שלנו הייתה התייחסות לא מעטה של המרואיינים לנושא.

שני הפחדים העיקריים שזיהינו (מלבד הפחד הטבעי של עצם היציאה לנוודות) הם FOMO (fear of missing out, חרדת החמצה) ופחד נוסף שאותו כינינו FOGO (fear of growing older) - הפחד להתבגר ולהזדקן, לאבד יכולות או להתברגן ולהתמסד.

Fear of missing out: בחופש, כשכל האפשרויות פתוחות, מתעורר החשש מפני החמצה (Rosa, 2013). לכן FOMO הוא חשש מפני הפסד של חוויות מתגמלות שאחרים חווים, והוא מאופיין בצורך להיות עירני כל הזמן לעשייה של אחרים (Riordan et al., 2020). נראה כי השיח בקבוצת הפייסבוק הישראלית על רעיון הנוודות, על סגנון הנוודות ועל יעדים נחשקים תורם ל-FOMO שמצאנו אצל רבים מחבריה. מסקר שנערך בקבוצה בנובמבר 2022 עולה כי כ-40% מהחברים בה עדיין אינם נוודים בפועל, כלומר יש לה השפעה רבה גם על החולמים ולא רק על הנוודים הדיגיטליים: "בהשראה של הקבוצה סוף סוף יוצא. כבר תקופה ארוכה יושב על הגדר, סופג את הסלפי שיש לי שלכם, מבליג על תמונות השקיעה [...] מה שיפה פה שלכולכם יש סדר גודל של 13,000 חתימות בדרכון [...] מבולבל איפה להתחיל" (ג', פוסט, 4 במארס 2022). לעומת זאת, כשכבר יוצאים לנוודות מתעורר הפחד "להחמיץ דברים שיקרו בארץ בהיעדרי או אירועים משמעותיים של בני משפחה וחברים שאחמיץ" (ר', פוסט, 31 באוגוסט 2021).

תחושות ההחמצה רבות ומגוונות והמשפט "יש לי פומו" חוזר פעמים רבות בשיח בכפר הנוודים בקשר לפעילויות, לתוכניות ולזוגיות. בזמן הנוודות ה-FOMO מתעצם באמצעות הדימויים המרהיבים וההיזון החוזר – הפוסטים דומים, התמונות דומות ונדמה שכולם עושים חיים באותו סגנון (חוץ ממני?): "לא צריך ליפות [...] הבלוג שלנו נפתח כי התעצבנו מהפנטזיות, זוגיות ושקיעות [...] הרגשנו שמייצרים פנטזיה ואם לא גן עדן לנו, אנחנו דפוקים" (ירון ולירון, בלוגרים, כנס נוודים, אוגוסט 2021).

ה-FOMO בא לידי ביטוי גם ביום הנוודי "כן, יש פומו. קרה לי לא מעט שכל חבריי היו בחוף הים ואני הייתי חייבת לסיים עבודה ללקוח" (ענת, 36, יזמת). תחושת החמצה, אך שונה, הייתה גם אצל מי שעובדת מול נוף חלומי ופוחדת שהיא מחמיצה את הווי המשרד, את הקיטורים בפינת הקפה ואת ההפריה ההדדית (ג', פוסט, 4 בדצמבר 2022). באחד האזכורים הבולטים של הנושא בספרות מתאר בוצי (Bozzi, 2020) כיצד ה-FOMO ברשתות החברתיות מקורו בטשטוש שבין חופש לעבודה וכיצד הוא תורם להיווצרות יעדים אטרקטיביים. כך למשל, בקבוצה עולים מאות פוסטים בחודש ותחושת התזזיתיות מגובה בסקרים מסוג "איפה תהיו החודש?" או בספירת מספר היעדים שביקרו בהם נוודים מובילי דעה. אין זה פלא, אם כן, שמצאנו כי ה-FOMO עלול גם לשחק: "איך בוחרים לאן להמשיך? כל הזמן נפתחות עוד ועוד אופציות, בסוף מרוב לחץ אני מעדיפה להישאר במקום" (ד', פוסט, 20 ביולי 2021).

Fear of growing old(er): בראיונות העומק דובר רבות על הפחד מלהתבגר, להתברגן, לחלות ולאבד שליטה, אך זה כמעט לא נוכח בשיח ברשת ובכפר. המונח FOGO לא מופיע בספרות הנוודות הדיגיטלית, והופיע לאחרונה במאמר העוסק בהזדקנות כתחליף למונח Gerontophobia (Selig, 2021) אנחנו מבקשים לעשות בו שימוש נרחב יותר ולהתייחס אליו כאל fear of getting older – כשמבוגר יותר הוא לא דווקא במשמעות הביולוגית, אלא גם במשמעות חברתית/תרבותית. אלמוג ואלמוג (2016) רואים בבגרות המעוכבת ובמיקוד העצמי חלק ממאפייניו של דור ה-Y הישראלי. בני שיחנו יצאו לנוודות בשל הפחד "להתברגן", "להרגיש תקוע", "להתקרע" או להתחייב למשכנתא או חתונה. כשהתבקשו לספר במהלך הראיון על חוויה לא נעימה דיברו רובם על חוויות קשות של חוסר אונים, מחלה, כאבים, התקף חרדה, תאונה או תקיפה ועל החשש כי הדבר יפגע ביכולתם להמשיך בחיי הנוודות, בייחוד כאשר נודדים ללא רשת תמיכה. טניה (35, מתכנתת) שיתפה בחוויותיה: "חוויתי רגעי בדידות. פעם קיבלתי התקף חרדה בכפר נידח ביוון, יש תמיד ערב כזה. פעם שברתי יד

והייתי צריכה להסתדר לבד". נושא הבריאות עולה בשיח הנוודי במובן של אורח חיים, אך נושאים כגון מחלות, תאונות או אפילו כאב שיניים כמעט שלא עולים ברשת. נראה שבתרבות האינטרנט, המקדשת את ההצלחה, קל יותר לכתוב על צדיה היפים של הנוודות מאשר על בגידת הגוף או על אובדן הביטחון האישית.

הנוודות נתפסת בהכרח כאורח חיים צעיר, אשר לדברי הנוודים משמר "גמישות מחשבתית ופיזית" (ג'ו, 62, כותב תוכן) וצעירות: "זו אולי בריחה, שומר אותי צעירה, מסתובבת עם צעירים" (אן, 40, מעצבת גרפית). תופעת הנוודות הדיגיטלית היא תופעה חדשה יחסית והשיח המקוון בעניינה ממעט לעסוק בהיבט הגיל. הנושא עולה בעיקר בהקשר של תגובות סטריאוטיפיות (תמיהה או התפעלות) לנוכחותם של נוודים דיגיטליים מבוגרים. בראיונות רוב הצעירים לא הצביעו על הגיל כמגבלה או כסיבה להפסיק לנדוד, וטענו שימשיכו בכך גם לאחר שיקימו משפחה. הפחד מלהתבגר/להזדקן ממוקד כנראה בחוסר מסוגלות, כפי שהיטיב לתאר ג'ו: "זה הפחד לאבד שליטה, לאבד את היכולת לפעול, לנוע". להבנתנו, ה־FOGO מקורו בהבנה ש"אני הוא העסק" (עמר, 41, מומחה סייבר) או המכונה במפעל, ולכן אני חייב לשמור על המכונה שלא תתקלקל.

Fluidity-Fixity

הנוודים הדיגיטליים נתפסים בעיני אחרים ובעיני עצמם כאינדיווידואליסטים וכאזרחי העולם (Busuttil, 2022). דוגמה לכך היא הדרך שבה האתר Digital Nomads around the World (digitalnomadsnation.org) מגדיר את עצמו – אומה דיגיטלית, ומציג את מטרתו – יצירת קהילה וזהות גלובלית של נוודים דיגיטליים אזרחי העולם, אשר שואפים להתגבר על ההבדלים הלאומיים ולהתמקד בקידום פרויקטים גלובליים משותפים. עד לאחרונה, הספרות על נוודים דיגיטליים כמעט שלא עסקה בזהותם הלאומית או בדפוסי חברתם לנוודים בני ארצם. רק בשנים האחרונות החלו מחקרים אחדים למלא פער זה. כך למשל מנדלוביץ' (Mendelovich, 2025) הראתה כיצד נוודים ישראלים משתמשים בטכנולוגיה כדי לייצר "לאומיות מותאמת אישית". ספרות ההגירה מדווחת כי נטייתם של מהגרים לחבור לבני ארצם עולה ככל שההגירה היא מאזורים שונים תרבותית מארץ היעד (Herdağdelen et al., 2016) וכי היקף הקשרים המקומיים תלוי במשך ההגירה (Snel et al., 2006). מכאן אפשר להסיק שיכולתם של נוודים דיגיטליים לקשור קשרים מקומיים מוגבלת משום שהותם הקצרה יחסית במקום מסוים ובשל הפער התרבותי בינם לבין האוכלוסייה המקומית.

מרבית דיירי הכפר שרואיינו לצורך המחקר הנדירו את עצמם כאינדיווידואליסטים ולא בהכרח כקהילתיים, וציינו שהגיעו לכפר בגלל חוסר היכולת לנוע ממקום למקום. כמו כן, כמעט כל הישראלים שהשתתפו במחקר ציינו שהם רואים עצמם אנשי העולם הגדול, זורמים ופתוחים. כך למשל טניה (36, מתכנתת): "אני זורמת... לא מחפשת ישראלים... אפילו בורחת מהם"; או סער (32, מפתח אפליקציות): "מי שמחפש ישראלים לא פותח את הראש". חלק מהם אף מתנשאים על התרמילאים הישראלים המתקבצים יחדיו, ומנסים לבדל את עצמם באמצעות דחיית טעמיהם ואישור מחדש של הטעמים המובחנים שלהם כנוודים דיגיטליים (Bourdieu, 1984): היותם עסוקים בעבודה ולא רק בבילוי, רמה אישית וערכית גבוהה ורמת חיים גבוהה יותר. אמירות כאלו עומדות בניגוד לממצא הבולט של המחקר הנוכחי על הנוודים הישראלים: בנוודות עצמה כמעט כולם מוצאים את עצמם (גם או רק) נאספים סביב "מדורת השבט", מחפשים חברת ישראלים אחרים ואף מתכננים מסלולים בהתאם, כדבריו של ש' – נווד דיגיטלי אוסטרלי (בכנס בבנסקו): "מפתיע לראות איך נוודים דיגיטליים ישראלים נוטים להתקבץ יחדיו ולנוע כשבט, תופעה שהכרתי מהתרמילאים הישראלים, אך לא ראיתי אצל נוודים

דיגיטליים אחרים", או דבריה של נועה (39, יבואנית): "לא במובהק חיפשתי ישראלים, אבל חיפשתי גם אותם. למשל מעגל נשים ישראליות ייחודי לנו, אירופאים לא יעשו כאלו [...] תודעה מאוד שבטית".

מחקרנו מצביע על מודעותם של הנוודים הישראלים למתח בין ההצהרות לבין המציאות. בהשאלה מקליפורד גירץ (1973) הם מספרים שני סיפורים: האחד – סיפור האינדיוידואליזם והקוסמופוליטיות שהם מספרים על עצמם לעולם, והאחר – הסיפור שהם מספרים לעצמם על עצמם, אשר עוסק בחוסר היכולת שלהם להתנתק מהקולקטיב הישראלי ומן הקשר שלהם להיסטוריה, לתרבות ולשפה. אלון (37, שיווק דיגיטלי) אמר: "לא עושה מאמץ להתחבר עם ישראלים [...] אבל הקשרים המשמעותיים הם עם ישראלים". זו תופעה שנמצאה גם אצל תרמילאים ישראלים (Noy, 2007), והנוודים מנסים להסביר את הצורך במונחים של "משהו בתרבות, במנטליות, באופן הדיבור" (א', פוסט, 24 בספטמבר 2021) או בטרואמה הלאומית (עוד לפני 7 באוקטובר), כפי שמסביר אלון (37): "יש לנו טראומה משותפת. אני גדלתי בעיר שמתפוצץ שם כל יום אוטובוס. זר לא יבין זאת. אצל ישראלים זה מוטמע, לא צריך להסביר". "זה דואליזם", אומרת ענת (36), "באנו להיות לבד ביחד". בהמשך היא מסבירה כי החיבור עם הישראלים מעניק תמורה וביטחון: "עם ישראלים יותר קליל וזורם, ברור שיחלקו איתי את כל הסודות [...] הישראלים יודעים הכול – מה כדאי, איפה זול". ענת מהדהדת את הנטייה הישראלית הייחודית לטשטוש הגבולות בין ה"לבד" וה"ביחד", שבאה לידי ביטוי במחקרם של שפירא ונבון (Shapira & Navon, 1991) על אופיים הדינמי והגמיש של מקומות חברתיים בישראל.

נוודים דיגיטליים שמגיעים למקום חדש נוהגים להצטרף לקבוצת פייסבוק מקומית של נוודים. לעומתם, הנוודים הישראלים מתגודדים בקבוצת הפייסבוק הישראלית ואף מנסים לאתר באמצעותה ישראלים אחרים ביעד החדש. בוובינר שנערך ב־23 בפברואר 2022 אמר דין, מייסד הקבוצה: "אנחנו לא קבוצת פייסבוק, אנחנו שבט, קהילה". אחד הסימנים לשבטיות הישראלית הם הטקסים, וכך אחד הטקסים הקבועים והחשובים בקרב הישראלים בקבוצה הוא "סלפי שיש" – המנהג להעלות תמונות סלפי המתעדות מיקומים מיוחדים, זוגיות חדשה, ובעיקר מפגשים עם ישראלים אחרים. "סלפי שיש" מנוהל לעיתים קרובות בסגנון צבאי מובהק: "סלפי שיש" להתפקד!" (ד', 20 ביולי 2021). טקסים נוספים וסממנים של שבטיות חדשה בלטו גם במורן, למשל קבלת שבת וארוחת שיש, ציון חגים, ארוחת חומס שבועית ועיסוק באוכל שנתפס כישראלי ולכן כסמן של זהות לאומית (הירש וטנא, 2014; 2017; Avieli, 2017). טקסים דומים נערכים גם במסע בחו"ל: "אני יותר גלובלית, אך עם שורשים יהודיים/ישראלים חזקים. בחו"ל אחפש לחגוג חגים, ארוחת שיש" (נועה, 39, יבואנית), ובולטים למשל בכנסי נוודים בינלאומיים שבהם הקבוצה הישראלית מתארגנת לקבלת שבת וארוחת שיש טקסית משותפת, בולטת ומתועדת.

בכפר הנוודים במורן בלטה הנטייה הישראלית להתגודד גם בקרב מי שהגדירו את עצמם אינדיוידואליסטים. יש מהם אשר שהו בכפר חודשים ארוכים, גם לאחר שהשמיים נפתחו חזרה, או בין נסיעות, ואפילו כש"הקהילה פה מתחילה לחנוק" (דורון, 28, מחשוב). במסגרת זו הם משמרים את השפה, את התרבות ואת הנורמות הייחודיות כגון רעות, דאגה ועזרה הדדית (בן אשר, 2019), שאינן מתוארות בספרות. תופעה שבולטה במיוחד בכפר היא הערבות ההדדית, אשר עשויה להצטייר כעומדת בניגוד מסוים לאינדיוידואליזם ולציניות. בתקופה שבה נערכה עבודת השדה רבים מדיירי הכפר נדבקו בנגיף הקורונה. בעקבות זאת התפתחה מערכת תמיכה מרשימה של "השליילים", אותם אלו שלא נדבקו, שהתנדבו לבשל ולסייע לחולים (תמונה 5). החולים מצידם

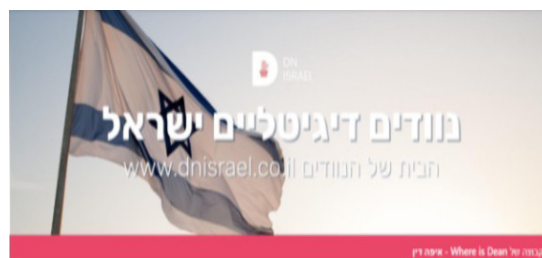
התקבצו יחדיו במתחם מבודד, "מועדון האומיקרון", ומשם שלחו פינוקים ל"שליילים". עידן מנהל הכפר שיתף: "כל מה שקורה פה עם הקורונה מטורף [...] הערבות ההדדית והעזרה, לדעתי רק ישראלים".

תמונה 5. חלוקת מזון לחולים על ידי ה"שליילים", ינואר 2022 (צילום: ורדה קצאור).

האחריות ההדדית בלטה גם בשיח בקבוצת הווטסאפ בנוגע לסגירת הכפר ופינויו: "לא נשאר אף אחד בלי עזרה" (ש', 22 באפריל 2022) ובהזמנות לארח את מי שנאלצו לעזוב את הכפר. בתגובה למחווות אלו כתב נ' (באותו יום): "וזאת, ידידי למה עצוב שסוגרים את הדבר הזה. הנתינה והיופי שאנשים עוזרים אחד לשני". האחריות ההדדית בלטה גם בשיח על הנוודים הישראלים בחו"ל ש"פחות מקדשים את הפרטיות, יותר בוטחים וסומכים, אם משהו מכיר משהו פותחים לו את הדלת" (דן, פודקאסט, 23 באוגוסט 2020). במחקרים בינלאומיים שהתמקדו בערכים של נוודים דיגיטליים הנושא של עזרה הדדית כלל לא עלה, ואילו ערך השיתוף הוזכר בהקשר של שיתוף מידע ככלי לצבירת הון חברתי (Woldoff & Litchfield, 2021).

הזהות הישראלית מקבלת ביטוי נרחב גם בקרב אותם אלו שמבקשים להשתקע לתקופה ממושכת מחוץ לישראל. לדוגמה, למרות שיח ער בקבוצת הפייסבוק על נושאים כגון אסטרטגיות שהות ממושכת בחו"ל והימנעות מתשלום מיסים, הסדרת תושבות למשל בפנמה (המאפשרת 0% מס), הליכי ניתוק תושבות והשגת דרכון אירופאי, ביום העצמאות שונתה תמונת הקאבר של קבוצת הפייסבוק לתמונת דגל ישראל (תמונה 6) ועלו פוסטים פטריסטים ברוח: "אבל בסוף יש לי ארץ אחת - ישראל" (ד', 5 במאי 2022).

תמונה 6. תמונת הנושא של קבוצת הפייסבוק 'נוודים דיגיטליים ישראל', יום העצמאות, מאי 2022.

נוודים - Digital Nomads Israel
דיגיטליים ישראל
📍 קבוצה פתוחה - 31.3K חברים בקבוצה

למרות הגמישות המאפיינת את חיי הנוודות, מצאנו עדויות רבות לנוכחותה וליציבותה של הזהות הישראלית. נוכחות זו עולה וחוזרת בראיונות ובולטת בשיח הקבוצה: החל מדרכי התמודדות עם הערות אנטישמיות, התנצחויות על השתמטות מהצבא, סקרים על זהות ישראלית לעומת זהות גלובלית, שיח על האתוס הציוני, התייעצות איך להסביר את ישראל בעולם ועד דיון בשאלה הבנאלית – "מהיכן אתה?" שלא יכולה לקבל מענה ללא סוג של התפתלות. נוכחותה של הזהות הישראלית באה לידי ביטוי גם בפוסטים שסביר להניח שכמותם לא יתפרסמו בקבוצות נוודים אחרות: "איך אתם מציגים את ישראל? כשאתה עושה סקס עם מישהו מארץ אחרת, תעשה אותנו גאים" (ל', 20 בפברואר 2021). בעקבות הדברים עולה התהייה, האם נוודים דיגיטליים בני אומות אחרות מעסיקים עצמם בזמן הנוודות (או בזמן קיום יחסי מין) במחשבה על ייצוג מדינת הלאום שלהם? האם הם מתדיינים משך שעות ארוכות איזה מדבקות לפטופ ייצגו אותם הכי טוב (תמונה 7), מזמינים נוודים לארוחת שישי אצלם בפריז ומציעים ג'חנן בשבת בבוקר למי שנמצא במדיירה (פורטוגל), כפי שנצפה בפוסטים? לאיזו אומת נוודים יש המנון כמו המנון הנוודים הדיגיטליים הישראלים, שנכתב והולחן על ידי מאיר גאולה צברי והושק בכנס באוגוסט 2021: "נוודים דיגיטליים ישראל, לעבוד מכל מקום ולטייל, כנס לפייסבוק חפש את הקבוצה, ישר אחרי זה אתה תקנה כרטיס טיסה?"

תמונה 7. אחת ממדבקות הפטופ של הקבוצה.

ה-F החמישי – Fluidity-Fixity – מתייחס לנזילות המאפיינת את חיי הנוודות (Woldoff & Litchfield, 2021), אך הממצאים בפרק זה מעידים על ייחודיותה של הזהות הנוודית הישראלית. זהות זו בניגוד למתואר בספרות על נוודים גלובליים, אינה גמישה ו"חסרת מקום", אלא נעה בין נזילות לקביעות, בין זהות נוודית קוסמופוליטית לזהות אתנית/לאומית, ובמקרה זה ישראלית/יהודית. ייחודיות זו מתבטאת במתח שבין האינדיווידואליזם והיכולת להתנתק לבין העובדה שבעת נדודיהם רוב בני שיחנו היו חלק מקהילה ישראלית, וירטואלית או פיזית, אשר העניקה להם לגיטימציה ושימרה וחזקה את זהותם: "בקהילות של מי שכמוך אתה לא צריך להסביר את הבחירות שלך" (רן, 29, סיים לימודי רפואה). מתח זה מוכר בספרות והביא להקמת קהילות "כמונו" בינלאומיות (לדוגמה, Colivings), אך אצל הישראלים נוסף הנדבך של "ישראלים כמונו". אף שיש דמיון בין הנוודים הישראלים לחבריהם הבינלאומיים בהקשר לשלושת ה-F's הראשונים, נדמה כי למרות ההצטרפות על חוסר הרלוונטיות של הזהות הלאומית, קביעותה של הישראליות גוברת על הנזילות, כפי שטוענים אלמוג ואלמוג: "למרות דמיונם של בני דור ה-Y הישראלים לחבריהם בעולם [...] יש עדיין לא מעט תכונות לאומיות הצובעות את דיוקנו של הישראלי בצבע פטרייטי מהזן הישראלי" (2016, עמ' 29).

Familiarity

Familiar, על פי מילון Merriam-Webster, הוא תחושה או אווירה של שייכות למשפחה. בחרנו להשתמש במושג זה כהסבר לתופעה שתוארה בפרק הקודם. השייכות לקהילה היא צורך גלובלי שעונה על צרכים מעמדיים, אינסטרומנטליים ורגשיים (De Loryn, 2022; Thompson, 2019a), אך נראה כי את התופעה המתרחשת בקהילות הנוודים הישראלים יש להסביר בצורך נוסף שטרם נחקר בספרות: החיפוש אחר תחושת המשפחתיות והמוכרות על רקע לאומי. המשפחתיות בקרב היהודים מהווה מרכיב מרכזי במרקם החברתי והתרבותי, בהיותה אחד מעמודי התווך של זהותם הלאומית (פוגל-ביז'אוי, 2006, עמ' 127). אף שבתקופתנו נראה כי הפרט נעשה למרכז של מוסד המשפחה, בישראל מוסד המשפחה נשאר יציב ומרכזי ומעוגן בקודים ברורים המעצבים את התנהלות הפרט (פוגל-ביז'אוי, 2020). המשפחתיות (familism) היא אחד המאפיינים המרכזיים של החברה הישראלית, כפי שהצביעו חוקרים רבים (לדוגמה, יזרעאלי, 1997; פוגל-ביז'אוי, 2006; Peres & Katz, 1981). החוקרים מונים שלושה גורמים עיקריים שתורמים ליציבותו של מוסד המשפחה: המצב הביטחוני, השפעות אתניות והדת והמסורת. המשפחה הנורמטיבית, כולל יציבותו היחסית של מוסד הנישואין ושיעור הפיריון הגבוה יחסית, היא הבסיס לסדר החברתי ואף נתפסת כנכס לאומי (פוגל-ביז'אוי, 2006).

המילה משפחה בלטה בשיח הנוודי הישראלי, ובעיקר בכפר הנוודים במורן. למרות מיצובו של המקום ככפר עבודה, הדגש היה "על החברה", כפי שציין מנהל הכפר. בני שיחנו הגדירו את האווירה בכפר "משפחתית" ואת השוהים האחרים הגדירו "כמו אחים". זו לדעתנו הייתה גם הסיבה להסתרת הרומנים שנוצרו שם – מתוך רצון לשדר אווירה לא מינית וערבות הדדית. האלטרנטיבה למשפחה עלתה לא אחת בשיח במורן כהעדפת קהילת החברים על פני משפחה גרעינית: "מי אמר שאושר זה דווקא זוגיות, משפחה, ילדים? אולי זה הפוך? [...] זה האושר, כולם ביחד עם הכלבים. שבירת המוסכמות של מי הוא מאושר, יש דרך אחרת" (יומן שדה מורן, מארס 2022; תמונה 8).

תמונה 8. זה האושר, כולם ביחד עם הכלבים, מורן, מארס 2022 (צילום: ורדה קצאור).

נראה כי גם יוצאי מורן לא היו מסוגלים או מעוניינים להיפרד זה מזה, למרות סיפורי האינדיווידואליזם שבהם אחזו. גם לאחר שעזבו את הכפר הם שמרו על קשר באמצעות קבוצת הווטסאפ, נפגשו פיזית ווירטואלית, טסו יחד, רכשו קרוון משותף באירופה ותכננו מסלולי טיול בחו"ל בכוונה להיפגש. אווירה זו ניכרת גם בקבוצת הפייסבוק, המעודדת מפגשי ישראלים בכל מקום ומוגדרת כ"משפחה בית וקהילה עבור הנוודים הישראלים", והמפגשים מתוארים כמשפחתיים: "כל פגישה עם משהו מהארץ נהיית מאד משמעותית – משפחה", מתארת

אנה (28, מאמנת אישית).

המשפחתיות הישראלית מתאפיינת ביחסים בין-אישיים פתוחים וחמים, ועבור צעירים רבים קשרי החברות שקולים בעוצמתם לקשרי משפחה (אלמוג ואלמוג, 2016). אזרחי ורביד (Ezrahi & Ravid, 2013) השתמשו במושג הדומה familiarity (קרבה) לתיאור הפרקטיקות של אינטימיות וקולקטיביזם שישאלים נוטים לשמר, במיוחד בתקופות של משבר לאומי. אנו טוענים כי ישראלים מאמצים פרקטיקות אלו גם בתקופה של התמודדות או קושי הנובע מסגנון החיים הנוודי, שכן הגירה קשה במיוחד לישראלים בשל הקשר המשפחתי ההדוק, המנטליות הייחודית והשפה העברית (אלמוג, 2023).

כמו אצל תרמילאים, גם אצל הנוודים הדיגיטליים הישראלים הקוסמופוליטיים השהות בקבוצה הישראלית מבטלת את חוויית הזרות ונותנת תחושה של ביטחון (בן אשר, 2019). כך נמצא גם במחקר שהשתמש בביטוי familiarity as a family כדי להסביר את ההיבט של יצירת תחושת חיי משפחה בקרב סטודנטים ממוצא משותף (מלזיים) בבריטניה. תחושת הקרבה וההיכרות (familiarity) הזו הפכה להוויה של ביטחון אונטולוגי הרחק מהבית (Pazil, 2019). ספרות ההגירה (למשל, Snel et al., 2006; Herdağdelen et al., 2016) יכולה להסביר את נטייתם של נוודים דיגיטליים ישראלים לחבור זה לזה בשל השוני התרבותי בינם ובין נוודים אחרים והקשר עם מדינת המקור, יחד עם השהות הקצרה בכל מקום.

לאור המאפיינים הייחודיים של החברה הישראלית שנדונו לעיל, אנו מציעים כי תופעת ההתקבצות של נוודים דיגיטליים ישראלים בקהילות ישראליות משקפת לא רק את יציבותה של הזהות הישראלית, אלא גם את הצורך העמוק במוכר ובמשפחתיות. בעוד שהנוודים הדיגיטליים הישראלים מזדהים עם ערכי האינדיבידואליזם והחופש האישי המאפיינים את הקהילה הגלובלית, הם גם כמהים למשפחתי ולמוכר, ואת זאת הקהילות הבינלאומיות לא יכולות תמיד לספק.

דיון: לא חשוב איפה אתה נמצא, אלא לאן אתה שייך

נוודות דיגיטלית היא סוג של הגירה חדשה אשר מאתגרת את התפיסות הקלאסיות לגבי הגירה ומניעה. אולם כמיהתם של הנוודים הדיגיטליים הישראלים למשפחתי והמוכר והנטייה הישראלית להתגודד, לשמור על מסגרות הזמן הישראליות-יהודיות (שבתות וחגים) והתחושה שרק ישראלים אחרים יוכלו להבין אותם באמת, מעידות דווקא על דמיון למהגרים "קלאסיים" (Herdağdelen et al., 2016). החידוש העיקרי במחקר מתבטא באיתור ובהמשגת המאפיינים הבולטים בסגנון החיים של נוודים דיגיטליים ישראלים, שאותם כינינו ששת ה-F's. המחקר מציג גם תיאורים אתנוגרפיים חדשים אשר מדגישים את המתח שבין השיח והדימויים הווירטואליים של הנוודים הדיגיטליים לבין פרקטיקות היום יום וכן את המתח שבין הזהות הגלובלית לזהות הלאומית.

מבין ששת ה-F's, נראה שעלושת הראשונים, המהווים ביטוי למודרניות המאוחרת, מאפיינים גם את הנוודים הגלובליים, אך בצורה שונה במקצת. הראשון, Freedom, הוא נגזרת של מאפיין בינלאומי שהוזכר רבות בספרות, אולם בני שיחנו הדגישו את פרקטיקות ההתנתקות שבהן הם נוקטים. למרות החופש, הנוודים הישראלים מחויבים לעבודה שתאפשר אותו ותשיג עבורם את ה-F השני, FIRE (הפרישה המוקדמת מעבודה). בזמן זה הם חווים קשרים זוגיים ארעיים, אך מטפחים את ה-Fantasy על נפש תאומה ישראלית, כשבו בזמן הם

מתארים גם פחדים מודרניים כמו FOMO ו־FOGO. ייחודם של הנוודים הדיגיטליים הישראלים מקבל ביטוי של ממש בשני המאפיינים האחרונים – Fluidity-Fixity ו־Familiality, המעידים על המתח בין הזהות הישראלית הקבועה לנזילותם של חיי הנוודות ועל החיפוש אחר המשפחתי והמוכר בקהילות המבוססות גם על דמיון לאומי ולא רק על דמיון מעמדי בינלאומי.

כך, רבים מהנוודים הישראלים מתגודדים סביב מדורת השבט גם במסעותיהם בעולם, כשבכל אחת ממדורות השבט (הפיזית או הווירטואלית) מתגבשים נורמות וקודים ישראליים ש"זר לא יבין", המושפעים מערכי החברה והתרבות הישראלית. בסופו של דבר לא חשוב איפה אתה נמצא, אלא מהיכן הגעת ולהיכן אתה שייך. ואולי, כפי שטוען נוי (Noy, 2007), הזהות הישראלית נוצרת מחדש דווקא הרחק מהבית, והישראלים נושאים את זהותם על גבם כמו תרמיל.

אירועי 7 באוקטובר העצימו את הרגשות הפטריוטיים והעמיקו את הזהות הישראלית, כפי שעולה מהשיח בקבוצת הפייסבוק 'נוודים דיגיטליים ישראל'. בימים הראשונים של המלחמה ניכרה השפעת האירועים על הנוודים, והם שיתפו במצוקות וחרדות ובאופן חריג רבים שיבצו בפוסטים סמלונים של דגל ישראל. חלק מהנוודים חזרו לישראל למילואים (גם ללא חשבון בנק ישראלי לקבלת תגמולים), התנדבו או סייעו בהסברה, ואחרים, אשר המשיכו במסע, חיבקו מרחוק: "בקוסטה ריקה, לא מתכננים לחזור בקרוב [...]" הלב עם ישראל כל הזמן" (ר', 27 באוקטובר 2023). אך היו גם מי שמצאו באירועים הצדקה לעזיבתם את הארץ: "לא רואה את עצמי מתקרב למדינה, כל עוד אין עריפת ראשים [...]" אני לא מרגיש שאני שייך אליה בשום צורה" (ס', 28 באוקטובר 2023). גם כאשר הדיונים חזרו לשגרת ה־FIRE ולהתמקדות בהשפעת המלחמה על אורח החיים הנוודי בניכר (ביטחון אישי, מחירי טיסות, ויזת פליט וכדומה), ניכר מהשיח כי רבים חשו שהבועה הקוסמופוליטית התנפצה. הדבר בא לידי ביטוי בשיח הפטריוטי הלוהט, בפחדים מאנטישמיות והתנכלויות ובאכזבה העמוקה מחברים נוודים בינלאומיים: "איך מתמודדים עם זה שכל כך הרבה חברים מהנוודות פשוט מפנים את הגב באופן כל כך ברוטלי ומוחלט?" (ש', פוסט, 18 באוקטובר 2023). במקביל בלט חיפוש מוצהר ולא מתנצל אחר חברה וקהילה ישראלית בחו"ל, כפי שכתב ל': "נכפה עלינו להתנתק מאינדיווידואל ולהתחבר לעם ונלמד לחיות לצד זה" (10 בדצמבר 2023).

מחקרנו חושף אם כן ביטויים נוספים למורכבותה של תופעת הנוודות הדיגיטלית ומערער על הפרדיגמות של באומן (2007), אפדוראי (Appadurai, 1990), בק (Beck, 2008) ואחרים לגבי בריחתו של הנווד הנלובלי מכבלי הזהות והתרופפות הקשרים למולדת, לשפה ולשבט, אשר בעיניהם הם ביטויים של המודרניות המאוחרת והקוסמופוליטיות. בניגוד לספרות שרואה בנוודים הדיגיטליים בני מעמד אחד הנובע מהסטטוס והזהות הנוודית ללא קשר לזהות הלאומית, ובניגוד לתפיסתם של הנוודים הדיגיטליים את עצמם כאזרחי העולם, הלאומיות ותחושת המשפחתיות תופסות מקום נכבד מאוד בחוויותיהם של נוודים דיגיטליים ישראלים.

האם תופעה זו ייחודית לנוודים ישראלים ונובעת מהתרבות הישראלית או שמא זהות לאומית משתמרת גם בחיי הנדודים של בני קבוצות לאומיות ואתניות אחרות? אלו שאלות שראוי לחקור בהמשך בקהילות נוודים דיגיטליים בחו"ל.

רשימת מקורות

- אילוז, א' (2020). **סופה של האהבה: סוציולוגיה של יחסים שליליים**. כתר.
- אלמוג, ע' (2023, 10 ביוני). **השפעת הרפורמה המשפטית על החברה הישראלית – סיכום ביניים ותחזית קודרת**. ישראלינה. <https://www.israeliana.org>
- אלמוג, ת' ואלמוג, ע' (2016). **דור ה-Y: כאילו אין מחר**. מודן.
- באומן, ד' (2004). **גלובליזציה: ההיבט האנושי**. הקיבוץ המאוחד.
- באומן, ד' (2007). **מודרניות נדילה** (ב' הרמן, תרגום). מאגנס.
- בן אשר, נ' (2019). **ציפורים נודדות בלהקות: המרחבים הקבוצתיים במסעות התרמילאים הישראלים** [עבודת דוקטור, אוניברסיטת סקרמנטו, קליפורניה].
- גירץ, ק' (1973). **פרשנות של תרבות**. כתר.
- דונת, א' (2011). **ממני והלאה: הבחירה בחיים בלי ילדים בישראל**. ידיעות ספרים והקיבוץ המאוחד.
- הירש, ד' וטנא, ע' (2014). **חומוס: שיגעון קולינרי ישראלי**. **זמנים**, 128, 84–93.
- יזרעאלי, ד' (1997). **משפחה ועבודה בחברה הישראלית: תרבות, מדיניות ונשים במשפחות שבהן שני מפרנסים בישראל**. בתוך ר' ולר ור' כהן (עורכים), **משפחה ודעת: מבט עכשווי על המשפחה** (עמ' 80–107). משרד החינוך והתרבות.
- לבאון, א' (2015). **קהילות מקוונות**. רסלינג.
- פוגל-ביז'אווי, ס' (2006). **בין משפחתיות לפוסט מודרניות**. בתוך א' פרידמן, ד' יזרעאלי, ה' דהאן-כלב, ח' הרצוג ומ' חסן (עורכים), **מין, מינדר ופוליטיקה** (עמ' 107–166). הקיבוץ המאוחד.
- פוגל-ביז'אווי, ס' (2020). **האיש, הלאומי, הגלובלי: מבט עכשווי על המשפחות בישראל**. **מאזני משפט**, יג.
- Appadurai, A. (1990). Disjuncture and difference in the global cultural economy. *Theory, Culture & Society*, 7(2), 295–310. <https://doi.org/10.1177/026327690007002017>
- Attali, J. (1991). *Millennium: Winners and losers in the coming world order*. Random House.
- Avieli, N. (2017). *Food and power: A culinary ethnography of Israel*. University of California Press.
- Bauman, Z. (1996). From pilgrim to tourist – or a short history of identity. In S. Hall & P. Du Gay (Eds.), *Questions of cultural identity* (pp. 18–36). Sage.

- Beck, U. (2008). Mobility and the cosmopolitan society. In W. Canzler, V. Kaufmann, & S. Kesselring (Eds.), *Tracing mobilities: Towards a cosmopolitan perspective* (pp. 37–57). Ashgate.
- Bernard, H. R. (2006). *Research methods in anthropology* (4th ed.). Lanham.
- Betuel, E. (2021, May 16). *The high stakes fantasy of loving a digital nomad*. Inverse.
<https://www.inverse.com/mind-body/digital-nomads-finding-love>
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste* (R. Nice, Trans.). Harvard University Press.
- Bozzi, N. (2020). #digitalnomads, #solotravellers, #remoteworkers: A cultural critique of the traveling entrepreneur on Instagram. *Social Media and Society*, 6(2).
<https://doi.org/10.1177/2056305120926644>
- Braun, V., & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: A practical guide*. Sage.
- Brusseau, J. (2022). What does it mean to be a digital nomad? *Turkish Policy Quarterly*, 20(4).
<https://philarchive.org/archive/BRUWDI>
- Busuttil, S. (2022). *Citizens of the world? Digital nomads, mobility and cosmopolitanism*.
<https://www.shaubusuttil.com/academic-writing/citizens-of-the-world-digital-nomads-mobility-cosmopolitanism>
- Cook, D. (2020). The freedom trap: Digital nomads and the use of disciplining practices to manage work/leisure boundaries. *Information Technology & Tourism*, 22, 355–390.
<https://doi.org/10.1007/s40558-020-00172-4>
- Corbin, J., & Strauss, A. (2014). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage.
- Crick, M. (1989). Representation of international tourism in the social science: Sun, sex, sights, saving and servility. *Annual Review of Anthropology*, 18, 307–344.
<http://www.jstor.org/stable/2155895>
- D'Andrea, A. (2007). *Global nomads: Techno and new age as transnational countercultures in Ibiza and Goa*. Routledge.
- De Loryn, B. (2022). Not necessarily a place: How mobile transnational online workers (digital nomads) construct and experience 'home'. *Global Networks*, 22(1), 103–118.
<https://doi.org/10.1111/glob.12333>

- Eynon, R., Schroeder, R., & Fry, J. (2009). New techniques in online research: Challenges for research ethics. *Twenty-First Century Society*, 4(2), 187–199. <https://doi.org/10.1080/17450140903000308>
- Ezrachi, E., & Ravid, S. (2013, November 1). Modern Israel: When collectivism runs its course. *Sh'ma: A Journal of Jewish Ideas*. <http://shma.com/modern-israel-when-collectivism-runs-its-course/> *Shma.com*
- Ferriss, T. (2009). *The 4-hour work week: Escape the 9-5, live anywhere and join the new rich*. Harmony.
- Green, P. (2020). Disruptions of self, place and mobility: Digital nomads in Chiang Mai, Thailand. *Mobilities*, 15(3), 431–445. <https://doi.org/10.1080/17450101.2020.1723253>
- Herdağdelen, A., State, B., Adamic, L., & Mason, W. (2016). The social ties of immigrant communities in the United States. In *Proceedings of the 8th ACM Conference on Web Science* (pp. 78–84). <https://doi.org/10.1145/2908131.2908163>
- Hermann, I., & Paris, C. M. (2020). Digital nomadism: The nexus of remote working and travel mobility. *Information Technology & Tourism*, 22, 329–334. <https://doi.org/10.1007/s40558-020-00188-w>
- Hine, C. (2017). Ethnography and the internet: Taking account of emerging technological landscapes. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 10(3), 315–329. <https://doi.org/10.1007/s40647-017-0178-7>
- Kozinets, R. (2015). *Netnography: Redefined* (2nd ed.). Sage.
- Kurutz, S. (2018, September 1). How to retire in your 30s with \$1 million in the bank. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2018/09/01/style/fire-financial-independence-retire-early.html>
- Kuzheleva-Sagan, I., & Nosova, S. (2016). Culture of digital nomads: Ontological, anthropological, and semiotic aspects. In K. Bankov (Ed.), *New Semiotics: Between Tradition and Innovation Proceedings of the Twelfth World Congress of Semiotics* (pp. 131–140). New Bulgarian University.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47–57. <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Makimoto, T., & Manners, D. (1997). *Digital nomad*. Wiley.

- Mancinelli, F. (2020). Digital nomads: Freedom, responsibility and the neoliberal order. *Information Technology and Tourism*, 22(3), 417–437. <https://doi.org/10.1007/s40558-020-00174-2>
- Mattila, E. (2022, September 22). *What the real digital nomad lifestyle means (pros and cons)*. The Broke Backpacker. <https://www.thebrokebackpacker.com/digital-nomad-lifestyle/>
- Mendelovich, S. (2025). Tailor-made nationalism: Digital nomads and the crafting of national identity. *Mobilities*, 21(1), 153–170. <https://doi.org/10.1080/17450101.2025.2485288>
- Noy, C. (2007). *Narrative community: Voices of Israeli backpackers*. Wayne State University Press.
- Orel, M. (2019). Coworking environments and digital nomadism: Balancing work and leisure whilst on the move. *World Leisure Journal*, 61(3), 215–227. <https://doi.org/10.1080/16078055.2019.1639275>
- Ortner, S. B. (1973). On key symbols. *American Anthropologist*, 75(5), 1338–1346. <https://doi.org/10.1525/aa.1973.75.5.02a00100>
- Pazil, N. H. A. (2019). Familiarity as a family: Close friendships between Malaysian students and their co-national friends in the UK. *Journal of International Students*, 9(3), 896–909. <https://doi.org/10.32674/jis.v9i3.732> ojs.ojed.org/jis
- Peres, Y., & Katz, R. (1981). Stability and centrality: The nuclear family in modern Israel. *Social Forces*, 59(3), 687–704. <https://doi.org/10.2307/2578189>
- Polson, E. (2019). The aspirational class "mobility" of digital nomads. In E. Polson, L. Schofield Clark, & R. Gajjala (Eds.), *The Routledge companion to media and class* (pp. 168–179). Routledge.
- Reichenberger, I. (2018). Digital nomads – a quest for holistic freedom in work and leisure. *Annals of Leisure Research*, 21(3), 364–380. <https://doi.org/10.1080/11745398.2017.1358098>
- Riordan, C. B., Louise, C., Jayde, A. M., Flett, T. S., Conner, J., Hunter, & Scarf, D. (2020). The development of a single item FOMO (fear of missing out) scale. *Current Psychology*, 39, 1215–1220. <https://doi.org/10.1007/s12144-018-9824-8>
- Rosa, H. (2013). *Social acceleration: A new theory of modernity*. Columbia University Press.
- Salazar, N. B. (2016). Keywords of mobility: What's in a name? In N. B. Salazar & K. Jayaram (Eds.), *Keywords of mobility: Critical engagements* (pp. 1–12). Berghahn Books.

- Schlagwein, D. (2018). The history of digital nomadism. In *6th International workshop on the changing nature of work CNOW*. Association for Information Systems.
- Selig, M. (2021, June 29). Do you have FOGO? Taming the fear of getting old. *Psychology Today*. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/changepower/202106/do-you-have-fogo-taming-the-fear-getting-old>
- Shapira, R., & Navon, D. (1991). Alone together: Public and private dimensions of a Tel-Aviv cafe. *Qualitative Sociology*, 14(2), 107–125. <https://doi.org/10.1007/BF00992190>
- Shaw, R. P. (1975). *Migration theory and fact: A review and bibliography of current literature* (Bibliography Series No. 5). Regional Science Research Institute.
- Snel, E., Engbersen, G., & Leerkes, A. (2006). Transnational involvement and social integration. *Global Networks*, 6(3), 285–308. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2006.00145.x>
- Thompson, B. Y. (2019a). 'I get my lovin' on the run': Digital nomads, constant travel, and nurturing romantic relationships. In C. J. Nash & A. Gorman-Murray (Eds.), *The geographies of digital sexuality* (pp. 69–90). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-13-6876-9_5
- Thompson, B. Y. (2019b). The digital nomad lifestyle: (Remote) work/leisure balance, privilege, and constructed community. *International Journal of the Sociology of Leisure*, 2(1–2), 27–42. <https://doi.org/10.1007/s41978-018-00030-y>
- Von Zumbusch, J. S. H., & Lalicic, L. (2020). The role of co-living spaces in digital nomads' well-being. *Information Technology and Tourism*, 22(3), 439–453. <https://doi.org/10.1007/s40558-020-00182-2>
- Wang, B., Schlagwein, D., Cecez-Kecmanovic, D., & Cahalane, M. C. (2018). Digital work and high-tech wanderers: Three theoretical framings and a research agenda for digital nomadism. *ACIS 2018 – 29th Australasian Conference on Information Systems*, 55.
- Woldoff, A. R., & Litchfield, C. R. (2021). *Digital nomads: In search of meaningful work in the new economy*. Oxford University Press.

פודקאסטים

ריאיון עם דין קוצ'ל, מייסד קבוצת הפייסבוק נוודים דיגיטליים ישראל (ספטמבר 2020).
<https://becomenomad.com/building-digital-nomad-community/>